

М. Коренева,
аспірант юридичного факультету
ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ЮРИДИЧНІ СКЛАДНИКИ ПОНЯТТЯ РИЗИКУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРИМУСІ

Сучасний світ характеризується змінами в усіх сферах буття. Постійні зміни обумовлені низкою причин, які нагадали про себе на порозі тисячоліть, оскільки були обумовлені різкими змінами в новітній історії та фантастичними темпами розвитку науки й техніки.

Під ризиком взагалі слід розуміти можливу небезпеку втрат, зумовлених специфікою тих чи інших явищ природи й видів діяльності людського суспільства.

Ризики, як правило, поділяють на динамічний та статистичний.

Динамічний ризик – це ризик непередбачуваних змін вартості основного капіталу внаслідок прийняття управлінських рішень чи непередбачуваних обставин. Такі зміни можуть призвести як до збитків, так і сприяти отриманню додаткових доходів.

Статистичний ризик – це ризик втрат реальних активів внаслідок нанесення збитків власності, а також втрат доходу через неієздатність організації. Цей ризик може призвести лише до збитків.

Об'єктом ризику називають керовану систему, стосовно якої приймаються рішення, ефективність і функціонування якої заздалегідь точно невідомі.

Під суб'єктом ризику розуміють особу (індивід чи колектив), яка зацікавлена в результатах керування об'єктом ризику й має компетенцію приймати рішення щодо об'єкта ризику.

Під час аналізу ризику в сучасній правовій літературі було виявлено такі складові: 1) елементи, що визначають (регламентують, передбачають) захист працівника під час здійснення дій в

умовах ризику; 2) норми, що передбачають виникнення ризикових ситуацій під час реалізації працівниками своїх повноважень; 3) норми законів, що містять можливі варіанти подолання наслідків ризикових ситуацій.

Спробуємо класифікувати сучасні та надсучасні ризики й визначимо їхні юридичні складники. Під класифікацією розуміють встановлення системи співзалежних понять певної галузі знань або діяльності людини, що використовується для встановлення зв'язків між цими поняттями [1, с. 183]. Класифікація ризиків, на нашу думку, – це систематизація множинності поняття ризику на основі певних спільних критеріїв та ознак, що дозволить їх об'єднати в окремі групи.

Отже, юридичний складник ризиків – це визначення місця й ролі права в значенні ризику, важливість впливу на його формування, імовірність настання та можливість застосування щодо нього важелів юридичного впливу з метою зниження.

Основу запропонованого нами групування складуть: 1) сфера діяльності людства; 2) термін дії; 3) розмір наслідків; 4) суспільна значущість; 5) джерела виникнення.

За галузями діяльності людства виокремимо такі основні групи ризиків:

- суспільні ризики;
- економічні ризики;
- військові ризики (терористичні ризики);
- наукові ризики;
- природні ризики;
- юридичні ризики.

Пропонуємо розглянути запропоновані нами ризики в аспекті наявності юридичного (правового) складника.

в країні, активна практика державного страхування, правова формалізація економічних взаємовідносин між суб'єктами економіки, ефективне функціонування системи господарського судочинства.

М. В. Возник визначає тероризм як суспільно небезпечне діяння, яке полягає у свідомому цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади, вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій для досягнення злочинних цілей [4, с. 6].

Право відіграє визначну роль у групі ризиків, оскільки з його допомогою держава наділяється відповідною компетенцією щодо забезпечення безпеки й силової протидії загрозам суспільству. Проте недбале ставлення посадових осіб до виконання власних обов'язків може призвести до нівелювання намагань держави (це фактично є їх індивідуалістичним складником). Протидією цьому є відповідальність посадових осіб як вид адміністративної та кримінальної відповідальності.

Для зменшення індивідуалістичних ризиків потрібно використовувати психолого-педагогічні методи, тобто проводити постійні психологічні тренінги, бесіди та підвищувати відповідну підготовку працівників відповідних служб і відділів.

Розвиток науки й техніки дозволяє терористам використовувати ці досягнення з метою проведення актів залякування для досягнення своїх злочинних цілей. Тому ризики тероризму в галузі технологій набувають у наш час значної ваги.

Ризики технологічного тероризму існують у постійній (статичній формі), адже на території держави, у тому числі України, постійно функціонують промислові об'єкти підвищеної небезпеки (хімічні заводи, атомні електростанції, підприємства перекачки газу та нафти тощо).

Атомні електростанції є найнебезпечнішими об'єктами промисловості, оскільки аварія на станції може завдати збитків планетарного масштабу. Дамо оцінку імовірності терористичних актів на таких об'єктах, тобто визначимо ризик ядерно-промислового тероризму. Під ризиком ядерного-промислового тероризму вважатимемо імовірність захоплення, умисного завдання шкоди (підрив, підпал, пошкодження частин і механізмів), що може призвести до витоку ядерного матеріалу за межі об'єкта й завдати шкоди довкіллю та населенню країни.

У сучасному світі дуже багато місця займають електронні прилади, комп'ютери, електронні мережі (банківські, військові, всесвітня мережа Internet), тому потрібно визнати наявність кібернетичного тероризму. Цей термін виник на початку ХХІ ст. разом із комп'ютеризацією життя людей і країн [4, с. 18].

Ризики комп'ютерного тероризму (ризики кібертероризму), на нашу думку, – це вірогідність нападів на комп'ютерні мережі або комп'ютери окремих фізичних або юридичних осіб із метою завдання їм шкоди або знищення, крадіжки інформації, яка знаходиться на електронних носіях, та незаконне використання цієї інформації для отримання вигоди чи завдання шкоди.

Наукові ризики, на наш погляд, – це небезпечні винаходи й впровадження в життя таких наукових винаходів, які можуть прямо чи опосередковано зашкодити здоров'ю громадян або стати загрозою їх життю.

Юридичний складник – це, з одного боку, можливості держави обмежити на законодавчому рівні впровадження тих розробок, які до кінця не вивчені й можуть завдати шкоди в майбутньому від їх використання в теперішньому часі (проблема «загрози майбутнім поколінням»). З іншого боку, держава має стимулювати розвиток науки, у тому числі законодавчо, для пошуку альтернативних джерел енергії й тих розробок, які покращать життя населення.

Основне завдання держави полягає в оптимальному поєднанні розвитку науки й забезпеченні безпеки в юридичному складнику ризику.

Це важливо для України ще й тому, що найбільшою катастрофою людства стала катастрофа на Чорнобильській атомній електростанції, яка висвітлила негативний бік використання ядерної енергії й результат безвідповідального ставлення влади до впроваджень наукових винаходів у життя.

Природні ризики, на наш погляд, – це об'єктивний ризик виникнення стихійних явищ природи, які можуть завдати суттєвої шкоди та збитків економіці країни й призвести до людських жертв.

Юридичний складник природних ризиків полягає в намаганні обмежити вплив людини як біологічного виду на природні процеси, флору й фауну в планетарному масштабі та на рівні окремих країн. Реалізацією цих завдань на державному рівні є прийняття відповідних законів і правових актів для захисту довкілля й поліпшення екологічної ситуації.

На глобальному рівні – це організація міжнародного співробітництва й встановлення та ратифікація договорів у сфері екології. Прикладом цього може бути Кіотський протокол, ратифікований більшістю промислових розвинених держав, суттю якого є обмеження викидів промислового вуглецю в атмосферу планети (саме через цю причину виник так званий «парниковий ефект»).

Юридичний складник ризиків є їх невід'ємною часткою, оскільки суспільне життя регулюється за допомогою нормативно-правових актів.

На нашу думку, юридичні ризики є складником суспільних ризиків на рівні соціального регулювання, оскільки право є формою реалізації життя будь-якого суспільства.

Виникнення юридичних ризиків відбулося одночасно з виникненням права як частини життя людини в суспільстві через неоднорідність індивідуального сприйняття людиною приписів права.

Кількість і якість ризиків зростає пропорційно до «ступеня свободи» суспільства й кількості виборів можливих варіантів подальшого розвитку. «Там, де немає вибору, не виникає ризикова ситуація і, відповідно, не буде ризику», – зазначає А. П. Альгін [5, с. 14].

Модель юридичного ризику в сучасному суспільстві має такий вигляд: народ (джерело влади) – реалізація влади (через політичні ініціативи) – законодавче закріплення соціальних (суспільних) норм у чинному законодавстві – реалізація цих норм – юридичні ризики.

Російський учений В. І. Михайлов зазначає: «У кожній із закріплених у законі норм знаходиться відображення «готова до цього» соціальна ситуація. Будучи об'єктивною категорією, вона має досить широкий прояв, який характеризується зрілістю її зв'язків, є значущою для суспільства, піддається регулюванню нормами законодавства й володіє сукупністю притаманних тільки їй ознак» [6, с. 87].

На державному рівні юридичні ризики проявляються в прийнятті неправильних господарських законів або допущенні помилок у державному управлінні фінансами, що може призвести до погіршення макроекономічної ситуації в країні й виникнення системних кризових явищ, подолання яких буде вимагати додаткових ресурсів (дефіцит бюджету, інфляція, криза виробничої сфери економіки, безробіття та ін.). Для зниження цих ризиків як макроекономічних небезпек використовуються різноманітні методи планування й прогнозування: статистичний вимір прожиткового мінімуму та потреб у ресурсах, планування бюджетних доходів і видатків тощо [7, с. 101].

Завдання вивчення ризику в сучасних умовах полягає в знаходженні оптимального балансу між рівнем юридичних ризиків у суспільстві та можливим рівнем демократії в державі. У цьому аспекті можна запропонувати вивчення ризику як напряму в юридичній науці, що на прикладному рівні

досліджуватиме рівні правових ризиків на різних етапах розвитку відповідної правової площини суспільства в усіх галузях юридичних наук.

Основним результатом такого вивчення буде запровадження ефективних якісних методик зниження рівня юридичних ризиків суспільства як в зовнішніх, так і внутрішніх проявах.

Ключові слова: ризик, юридичний складник ризику, аналіз, суспільство, моделі.

Стаття присвячена розгляду ризиків та визначенню юридичного складника, основних видів сучасних ризиків і передумови їх виникнення, визначенню поняття «юридичний складник ризику», описанню основних видів юридичних ризиків суспільства в історичному аспекті виникнення й трансформації, систематизації основних видів юридичних осіб.

Стаття посвящена рассмотрению рисков и определению юридического состава составляющей, основных видов современных рисков и предпосылки их возникновения, определению понятия «юридическая составляющая риска», описанию основных видов юридических рисков общества в историческом аспекте возникновения и трансформации, систематизации основных видов юридических лиц.

The article is devoted to the risks and the legal definition of a component, the main types of modern risks and conditions of their occurrence, the definition of “legal element of risk”, description of the main types of legal risk society in historical perspective the emergence and transformation, ordering the main types of businesses.

Література

1. Вебер М. Возможно ли устойчивое развитие? / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1998. – № 5. – С. 42–56.
2. Дука А. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : [навч. посіб.] / А. Дука. – К. : Каравела, 2007. – 424 с.
3. Старостіна А Ризик – менеджмент: теорія та практика : [навч. посіб.] / А. Старостіна, В. Кравченко. – К. : Видавництво «Політехніка», 2004. – 200 с.
4. Попередження, розкриття та ліквідація наслідків терористичних актів на території підрозділу ОВС : [навч. посіб.] / [Г. Аксьонов, М. Возник, О. Лов'як, Д. Никифорчук та ін.] ; під ред. В. Співака. – К. : КНТ, 2005. – 88 с.
5. Альгин А. Новаторство, ініціатива, ризик / А. Альгин. – М. : Знание, 1987. – 64 с.
6. Михайлов В. Обоснованный риск в уголовном праве / В. Михайлов // Законодательство. – 2001. – № 7. – С. 59–69.
7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон // Политические исследования. – 1994. – № 1. – С. 7–14.